TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTO

Dnro 10497/93/22

12.1.2023

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne 12.12.2022,

Tietosuojavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 301/2022 vp. eduskunnalle laiksi sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä siihen liittyviksi laeiksi

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt tietosuojavaltuutetun toimistolta kirjallista lausuntoa hallituksen esityksestä HE 301/2022 vp. eduskunnalle laiksi sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä siihen liittyviksi laeiksi. Kiitän mahdollisuudesta lausua asiassa.

Esityksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivien muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuuksia koskevat tiedot rekisteröitäisiin jatkossa samaan Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään sähköiseen rekisteriin kuin tuomareiden sidonnaisuudet ja sivutoimet. Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinnistä säädettäisiin vastaavasti kuin tuomioistuinten sivutoimisten asiantuntijajäsenten sidonnaisuuksien rekisteröinnistä.

Esityksen mukaan sen tavoitteena on lisätä muutoksenhakulautakuntien sekä niihin oikeussuojatehtävänsä kannalta läheisesti rinnastuvan liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä helpottamalla yleisön tiedonsaantia lautakuntien jäsenten mahdollisista sidonnaisuuksista. Lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksia koskevat tiedot voisi jatkossa hakea yleisölle avoimesta sähköisestä rekisteristä internetistä siltä osin kuin ne jo tällä hetkellä ovat julkisia. Näin julkiset tiedot olisivat jatkossa kenen tahansa niistä kiinnostuneen vaivattomasti tarkistettavissa. Tämä vahvistaisi esityksen mukaan yleisön mahdollisuutta valvoa lautakuntien ratkaisutoimintaa ja niille kuuluvaa julkisen vallan käyttöä ja olisi omiaan vahvistamaan kansalaisten luottamusta lautakuntiin. Samalla selkeytettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin lautakuntia koskevien lakien säännöksiä sidonnaisuusilmoituksista.

Lakiehdotuksen tavoitteet ja apulaisoikeuskanslerin näkemykset ovat avoimen kansalaisyhteiskunnan toiminnan ja laillisuusperiaatteen kannalta tietenkin sinänsä erittäin kannatettavia. Koska kyseessä on kuitenkin jokseenkin eri suuntiin vetävien perusoikeuksien välinen kollisiotilanne, on yksityisyydensuojaan ja henkilötietojen suojaan liittyviä näkökulmia erittäin tärkeää arvioida huolellisesti.

Tietosuojavaltuutetun toimisto huomautti asian aiemmassa lausuntovaiheessa, ettei lakiesitystä vielä tuolloin ollut arvioitu perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan näkökulmasta. Lausuimme tuolloin, että esitysluonnoksen jatkovalmistelussa sääntelyä ja sen yksityiskohtaisuutta tulisi arvioida vasten perustuslakivaliokunnan tulkintalinjauksia. Vaikuttaa nähdäkseni siltä, että esitys on jatkovalmistelussa kehittynyt tältä osin oikeaan suuntaan. Käsittelyn oikeusperustaa arvioidaan kattavasti. Lausuimme tuolloin myös riskiperusteisen lähestymistavan tärkeydestä. Pidän tärkeänä, että esityksessä on tunnistettu mahdollisuus siihen,

että sidonnaisuusilmoitukset voivat sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Esityksen (s. 20.) mukaan erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluva tieto voitaisiin luovuttaa rekisteristä yleisölle ainoastaan siinä tapauksessa, että tieto ei kansallisen lain mukaan olisi salassa pidettävä. Näin ollen kyse olisi tällöin sellaisesta tiedosta, joka ei olisi salassa pidettävä erityissäännöksen nojalla eikä myöskään esimerkiksi julkisuuslain yksityiselämää suojaavien salassa-pitoperusteiden nojalla. Tiedon luovuttaminen perustuisi näin ollen siihen, että kansallinen lainsäätäjä on katsonut tiedon olevan julkinen eikä sen osalta myöskään säädettäisi luovutusrajoituksista. Rekisteristä ei olisi mahdollista hakea tietoja massahakuina ja tietojen rekisteristä poistamisesta määräajassa säädettäisiin. Tämä ratkaisu vaikuttaisi tasapainoiselta.

Kuten esitysluonnoksessakin (s. 17) todetaan, valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momenttia on 1.6.2022 lukien muutettu Euroopan neuvoston korruption vastaisen toimielimen GRECO:n (Council of Europe — Group of States Against Corruption) toimenpidesuosituksen mukaisesti. Tämän tarkoituksena on ollut, että ilmoitettavat sidonnaisuudet määritellään säännöksessä tyhjentävästi, jotta voidaan yhtenäistää sidonnaisuusilmoituksien sisältöä ja sulkea pois ilmoitusvelvollisen harkinta.

Selkeyden vuoksi tämä on tietysti ymmärrettävää, mutta voi olla myös ongelmallista rajoitettavien perusoikeuksien, kuten erityisesti yksityisyydensuojan ja henkilötietojen suojan näkökulmasta, jos sidonnaisuusilmoitusten sisältö on kaikille velvollisuuden piirissä oleville virkahenkilöille samanlainen, riippumatta henkilön yhteiskunnallisesta asemasta, tehtävänkuvasta, vaikutusvallasta ja muista tämänkaltaisista seikoista.

Huomioitava on, että esitysehdotuksen (s. 6) mukaan kaikkien jäsenten on tehtävään ryhtyessään annettava tuomarinvakuutus ja he toimivat muutoksenhakulautakunnan tehtävässään tuomarin vastuulla. Lautakuntien jäsenet toimivat siis virkavastuulla perustuslain 118 §:ssä tarkoitetulla tavalla jo tällä hetkellä, jolloin heidän tulee olla toimissaan riippumattomia.

Tässä yhteydessä on syytä ottaa huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen suuren jaoston 1.8.2022 antamassa ratkaisussa C-184/20 tehdyt linjaukset. Olisikin tärkeää huolellisesti arvioida, mitkä tiedot ovat lain tavoitteiden kannalta merkityksellisiä ja ehdottoman välttämättömiä, jotta perusoikeuksiin puuttuminen ei ylitä sitä, mikä on lain tavoitteiden näkökulmasta objektiivisesti arvioiden perusteltua.

Kuten EUTI ratkaisussaan C-184/20 (kohta 86.) toteaa, nyt käsiteltävässä asiassa on näin ollen tarkastettava, voidaanko tavoite, joka koskee eturistiriitojen ja korruption ehkäisemistä julkisella sektorilla vahvistamalla julkisen sektorin vastuuhenkilöiden nuhteettomuutta ja puolueettomuutta, kohtuullisesti saavuttaa yhtä tehokkaasti muilla toimenpiteillä, joilla loukataan vähemmän sääntelyn kohteena olevien virkahenkilöiden yksityiselämän kunnioitusta ja henkilötietojen suojaa koskevia oikeuksia.

Sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lakiehdotuksen 3 §:n mukaan rekisteriin merkitään tiedot tuomarin, tuomioistuimen asiantuntijajäsenen, käräjäoikeuden lautamiehen ja *muutoksenhakulautakunnan jäsenen sidonnaisuuksista* sekä tuomarille ja tuomioistuimen esittelijälle myönnetyistä sivutoimiluvista ja sivutoimista saaduista tuloista.

Säännösehdotuksen 2 momentin mukaan rekisteriin merkittäisiin asianomaisen henkilön nimi, virka- tai tehtävänimike, tiedot siitä tuomioistuimesta tai muutoksenhakulautakunnasta, jossa hän työskentelee, sekä sivutoimen ja muun kuin taloudellisen

sidonnaisuuden alkamis- ja päättymispäivä. Rekisteriin voidaan rekisteröidyn yksilöimiseksi merkitä myös henkilötunnus.

Sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä annetun lakiehdotuksen 3 §:n mukaan toisin sanoen muutoksenhakulautakunnan jäsenten ei ilmeisesti tarvitse ilmoittaa rekisteriin tulojaan tai sivutulojaan. Tältä osin minulla ei ole huomautettavaa esitykseen.

Pidän suhteellisuuspunninnan kannalta erittäin tärkeänä esityksen ratkaisua, jonka mukaan rekisteröityä koskevat salassa pidettävät tiedot, henkilötunnus sekä eräät erikseen määriteltävät tiedot kuten taloyhtiön hallituksen jäsenyydet voitaisiin luovuttaa rekisteristä ainoastaan niille tahoille, joiden oikeudesta saada nämä tiedot erikseen säädettäisiin, eivätkä ne olisi vapaasti saatavilla yleisessä tietoverkossa.

Unionin tuomioistuin katsoi ratkaisussaan C-184/20, että ilmoituksen tekijän sellaisten liiketoimien luettelon, joiden arvo on yli 3000 euroa, järjestelmällinen julkaiseminen verkossa ei vaikuttaisi olevan ehdottoman välttämätöntä tavoiteltujen päämäärien kannalta (kohta 97).

Pidänkin tämän valossa tasapainoisena lakiehdotuksen ratkaisua, jossa lautakunnan jäsenten salassapidettäviä tietoja, kuten taloudellisia tietoja ei julkaista yleisessä tietoverkossa. Viittaus valtion virkamieslain 8 a §:n 4 momentin säännökseen, jonka mukaan viranomaiselle annetut henkilön taloudellista asemaa koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä, varmistaa osaltaan tasapainoisen lopputuloksen.

Tietosuojavaltuutettu Anu Talus

Ylitarkastaja Nina Jokela

Tietosuojavaltuutetun toimiston yhteystiedot

Postiosoite: PL 800, 00531 Helsinki

Sähköposti: tietosuoja@om.fi

Puhelinvaihde: 029 566 6700

Verkkosivut: www.tietosuoja.fi